

slo

/ een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

HANDREIKING

Thematiseren met jonge kinderen

Verantwoording

© 2020 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door druk, fotokopie, opnamen, of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteurs:

Aafke Bouwman, Sigrid Houtsma,
Gäby van der Linde (SLO), Martin Klein Tank (SLO)

Eindredactie en realisatie:

Gäby van der Linde, Martin Klein Tank

Informatie:

SLO
Postbus 502
3800 AM Amersfoort
telefoon (033) 4840 840
internet: www.slo.nl
e-mail: primaironderwijs@slo.nl

AN: 1.7926.794

Dit is een handreiking uit een serie die ontwikkeld wordt rondom thema's die spelen bij het jonge kind. De handreikingen sluiten aan op de masterclasses die over het thema worden verzorgd.

Zie <https://jongekind.slo.nl/educatie-onderwijs>

Inhoud

► Inleiding	4
► Van thematisch werken naar thematiseren	5
► Visie op thematiseren	6
► Centrale rol van spel bij thematiseren	7
► A - Voorbereiden van het thema	8
A1 - Keuze van het thema	9
Bronnen om een thema te kiezen	10
A2 - Een beredeneerd aanbod bij het thema	12
A3 - Uitwerking van het thema	15
► B - Uitvoeren van het thema	16
B1 - Startweek	17
B2 - Vervolgweken	18
B3 - Afsluitende week	19
Pedagogisch-didactisch handelen van de professional	20
► C - Evalueren van het thema	23
C1 - Terugblik op het thema en de themaperiode	24
► Tenslotte en bronnen	25

BIJLAGEN

- ▣ Over verhalend ontwerpen
- ▣ Over de titel van een thema
- ▣ Over focusdoelen
- ▣ Over een tastbare afsluiting van het thema
- ▣ Voorbeeld van spelbegeleiding
- ▣ Over reflectievragen bij de evaluatie van een thema
- ▣ Over formatief evalueren

Inleiding

In de voorschoolse voorzieningen en in de kleutergroepen van het basisonderwijs wordt veel en graag gewerkt met thema's. De thema's voor jonge kinderen komen veelal voort uit grote onderwerpen zoals ziekenhuis, herfst en feest. Maar wil je aansluiten bij de leefwereld van kinderen dan is het nodig je thema klein en betekenisvol te benoemen. Als het over de lente gaat, dan wordt het thema bijvoorbeeld: 'De kip legt eieren' of 'Wij maken de tuin mooi'.

Hoe maak je thema's betekenisvol? En hoe zorg je in je thema voor een beredeneerd aanbod en hoe ga je met kinderen aan de slag?

In deze handreiking staat het beredeneerd werken met een thema centraal met jonge kinderen van 2-7 jaar. We plaatsen het begrip thematiseren vanuit de literatuur in een kader en beschrijven de drie fasen van thematiseren: voorbereiden, uitvoeren en evalueren.

A. Voorbereiden van een thema:

voorafgaand aan de daadwerkelijke uitvoering van het thema;

B. Uitvoeren van een thema:

tijdens de periode dat er samen met de kinderen aan het thema wordt gewerkt;

C. Evalueren van een thema:

achteraf, als reflectie op en evaluatie van het thema.

We beschrijven de activiteiten in elke fase en geven daarbij voorbeelden, tips en doorkijkjes en soms verdiepende achtergrondinformatie.

Kortom, deze handreiking helpt je om samen met de kinderen in jouw groep, aan de slag te gaan met het thematiseren van het aanbod.

Van thematisch werken naar thematiseren

Thematiseren

Thematisch werken, thematiseren en een beredeneerd aanbod zijn nauw met elkaar verweven. Zo heeft thematisch werken zonder een beredeneerd aanbod weinig tot geen betekenis voor kinderen en zal daardoor minder bijdragen aan hun ontwikkeling en het leren. De activiteiten in een thema zonder beredeneerd aanbod hebben de kans om als los zand aan elkaar te hangen.

Beredeneerd werken met een thema is een dynamisch proces tussen kinderen en de pedagogisch medewerker of leerkracht (hier in het vervolg aangeduid als professional). Dit proces noemen we *thematiseren*.

Oorsprong van thematisch werken

In de peuter- en kleutergroepen (groep 1 en 2) maar ook in groep 3 is *thematisch werken* een gangbare werkwijze. De pedagoog Ovide Decroly¹ introduceerde begin vorige eeuw thema's in het onderwijs. Hij vond dat onderwijs moest aansluiten bij de interesse van kinderen en daarom ontwikkelde hij het werken met belangstellingscentra of thema's. Het onderwijsaanbod had daarmee een relatie met het thema. Decroly werkte met thema's die overeenkwamen met de fundamentele behoeften van kinderen, zoals voedsel, gezondheid, kleding, bescherming en de behoefte aan samenwerken en spelen.

Naast Decroly hebben ook andere onderwijspedagogen, zoals Ligthart, Dewey en Vygotsky het belang van thematisch werken belicht².

1. Rietveld-van Wingerden, M. (2019). Op de schouders van Ovide Decroly. De Wereld van het Jonge Kind, 46(5), 28-31.
2. Jansen-Vos, F. (2010). Baanbrekers en boekhouders. Assen: Van Gorcum.

Visie op thematiseren

Een thema zien we als een geheel van samenhangende activiteiten, waarbij kennis en vaardigheden door kind en professional worden verbonden met sociaal-culturele activiteiten. Deze definiëring is gebaseerd op uitspraken van Vygotsky³. Volgens Vygotsky wordt de ontwikkeling van kinderen sterk beïnvloed door de sociaal-culturele wereld waarin zij opgroeien. Kinderen zijn geïnteresseerd in en nieuwsgierig naar de wereld om hen heen. Ze zijn daarmee intrinsiek gemotiveerd om te spelen over en te werken aan thema-inhouden. Het gedachtegoed en de onderzoeken van Vygotsky zijn van enorme waarde geweest voor de hedendaagse kijk op het werken met een thema.

Aansprekende thema's

Thema's die kinderen aanspreken zijn bijvoorbeeld:

- samen boodschappen doen
- eten koken en dit samen opeten
- op reis gaan
- 'mijn fiets is stuk'

Het zijn allemaal situaties die dicht bij de belevingswereld van kinderen liggen. Deze levensechte sociaal-culturele inhouden van de samenleving hebben de natuurlijke interesse van kinderen én zijn daarmee dan ook een context voor betekenisvol leren (Vygotsky).

Samen eigenaar

Werken met een thema wordt in het hedendaagse onderwijs *thematiseren* als de kinderen en jij als professional, samen eigenaar van het thema zijn. Dan verbind je jouw bedoelingen met de betekenissen die de kinderen aan het thema geven. Of zoals Pompert⁴ het zegt: "Thematiseren gaat om het laten groeien en opbouwen van een 'stroom' van betekenisvolle activiteiten voor kinderen én hun professional rond een inspirerend thema, aangestuurd door inbreng en vragen van kinderen".

3. Jansen-Vos, F. (2010). Baanbrekers en boekhouders. Assen: Van Gorcum.

4. Pompert, B. (2003). Thematiseren: samen zinvol onderwijs maken. De wereld van het jonge kind, 30(7), 198.

Centrale rol van spel bij thematiseren

Spel is de leidende activiteit voor de ontwikkeling van jonge kinderen⁵. Ook volgens Vygotsky leren peuters en kleuters juist door het spelen. Spel helpt jonge kinderen hun kennis van de wereld en hun handelingsmogelijkheden uit te breiden. Het onderwerp van een thema vraagt naast betekenisvolle sociaal-culturele inhoud, ook dat kinderen erover moeten kunnen spelen: een thema moet dus *speelbaar* zijn.

Kinderen spelen rollen

Kinderen spelen verschillende rollen binnen een thema, zoals die in de echte culturele praktijk ook voorkomen. Een voorbeeld: Bij het thema 'We maken de tuin mooi' kun je denken aan de rollen van de tuinman, de klant die planten koopt, de tuinontwerper en de hovenier. Iedere rol kent specifieke rolgebonden handelingen en taal. Zowel handelingen als taal zijn nodig om die rol te kunnen spelen.

Volgens Boland biedt spel alle ruimte en mogelijkheden aan kinderen om initiatief te nemen, nieuwe handelingen uit te proberen en reacties van anderen te ervaren⁶. Hiermee leren ze:

- woorden en korte zinnen gebruiken door vanuit verschillende rollen met elkaar te spelen. Het effect op de woordenschat en mondelinge taal is groot doordat nieuwe woorden in verschillende situaties worden herhaald.
- voorwerpen hanteren die bij een bepaalde rol horen. Dit begint op verkennend en manipulerend niveau, totdat kinderen de voorwerpen op doelgerichte en functionele wijze in het spel gebruiken.
- geletterd en gecijferd materiaal gebruiken dat past bij de specifieke rol. Het rollenspel maakt het mogelijk kinderen in te leiden in een cultuur en doelgerichte, betekenisvolle leerprocessen op gang te brengen.

5. El'Konin, D.B. (1972). Toward the Problem of Stages in the Mental Development of the Child. *Soviet psychologie* 4: Pages 225-251.

Jansen-Vos, F. (2010). *Baanbrekers en boekhouders*. Assen: Van Gorcum.

Singer, E. & de Haan, D. (2014). *Speels, liefdevol en vakkundig*. Amsterdam: SWP.

6. Boland, A. (2015). [Lectorale rede Het jonge kind](#) Amsterdam: IPabo.

A - Voorbereiden

B - Uitvoeren

C - Evalueren

A - Voorbereiden van het thema

Bij de voorbereiding wordt de inhoud van een gekozen thema door de professional verbonden met de betekenissen van kinderen en met de bedoelingen die de professional zelf heeft met het thema.

Daarvoor ontwerp je als professional een situatie waarin de kinderen

kunnen gaan spelen en ervaringen opdoen. Ook denk je al na over manieren waarop je ondersteuning en instructie gaat geven en het spel gaat begeleiden.

A - Voorbereiden

B - Uitvoeren

C - Evalueren

A1 - Keuze van het thema

Als professional heb je een belangrijke rol: jij bepaalt immers het thema waarmee je gaat werken. Een geschikt thema is een thema waarin kinderen geïnteresseerd zijn, wat voor hen betekenisvol is en waarvan je weet dat er veel nieuwe kennis is te leren voor de kinderen of ervaringen zijn op te doen. Daarnaast is het van belang vooraf goed na te denken over de kennis en vaardigheden die kinderen zich eigen kunnen maken over dat specifieke thema.

De inhoudskaarten jonge kind van SLO voor Oriëntatie op jezelf en de wereld (OJW), kunnen helpen bij het kiezen van een thema.

Inhouden verbinden aan betekenissen en doelen

Allereerst is het van belang om na te denken over de inhoud van het thema. Vragen die je daarbij helpen zijn:

- Is de inhoud van het thema betekenisvol voor kinderen?
- Zullen ze nieuwsgierig zijn naar de inhoud van het thema?
- Kan ik het thema betekenisvol maken voor de kinderen?
- Biedt dit thema voldoende kansen om de wereld te vergroten voor de kinderen, oftewel: valt er wat nieuws te leren?

Vervolgens stel je jezelf de vraag of kinderen over het thema kunnen spelen. Zijn er rollen die kinderen kunnen innemen en die herkenbaar zijn in de echte wereld (de sociaal-culturele werkelijkheid). Denk hierbij in handelingen die personen kunnen uitvoeren binnen dat thema. Je maakt daarmee het thema klein.

Door in de titel van het thema ook een handeling op te nemen, maak je het thema aansprekend. Zo maak je bijvoorbeeld het thema Lente klein en speelbaar met een titel als:

- We maken de tuin mooi
- We hebben een tuincentrum
- Er zijn kuikentjes geboren

Zie ook de pagina [Over de titel van een thema](#).

Het is belangrijk na te denken over de spelhandelingen die kinderen kunnen gaan uitvoeren en welke spelhoek(-en) kunnen worden gerealiseerd. Bij zelf tuinieren doe en leer je andere dingen dan wanneer je een tuincentrum inricht, beheert en klanten ontvangt.

Het speelbaar maken van zowel nieuwe als meer stereotiepe thema's sluit aan bij spel als leidende activiteit en is gericht op het verkennen en leren kennen van de sociaal-culturele wereld.

A - Voorbereiden

B - Uitvoeren

C - Evalueren

Bronnen om een thema te kiezen

Met een goed gekozen thema vang je de aandacht van de kinderen en breng je ze in aanraking met nieuwe dingen in hun omgeving.

Geschikte bronnen voor het kiezen van een thema dat de wereld van kinderen daadwerkelijk vergroot, zijn:

► het kind zelf

De allermooiste en meest krachtige bron is het kind zelf. Door kinderen te observeren ontdek je welke onderwerpen de volle aandacht hebben en waar kinderen meer van willen weten. Kijk naar de handelingen die ze doen, de voorwerpen waarmee ze manipuleren en waar ze met elkaar over praten.

► de actualiteit

Onverwachte gebeurtenissen, maar ook geplande gebeurtenissen kunnen aanleiding zijn om een nieuw thema samen met de kinderen uit te werken. Voorbeelden hiervan zijn:

- Er wordt een baby geboren
- We gaan op kraambezoek
- Er wordt gebouwd in de buurt
- Een verhuizing staat op stapel
- Het weer is onstuimig.

► de nabije leefwereld van het kind

Dit zijn bronnen die te maken hebben met dagelijkse situaties uit de nabije omringende wereld die ze kennen en van betekenis zijn. Voor peuters zijn dat thema's die in en om het huis plaats vinden: de baby verzorgen, eten voorbereiden en samen eten, boodschappen doen, de was doen, enz. Kijk bijvoorbeeld eens in Startblokken Basisontwikkeling⁷.

► de iets grotere wereld om het kind heen

Voor kinderen in de onderbouw van het basisonderwijs zijn ook thema's interessant die juist hun wereld verbreden en vergroten. Het zijn thema's uit de sociaal-culturele wereld die ze niet kennen maar waar ze meer van willen weten en vragen over hebben. Dit biedt kansen om de kennis over dat thema uit te breiden.

Voorbeelden hiervan voor kleuters zijn:

- Dieren in het asiel
- We maken en eten pannenkoeken
- De witte bestelbus in de straat
- Mijn fiets is stuk

En voorbeelden voor groep 3:

- We leren zwemmen
- De kapper knipt mijn haar
- We organiseren een leesbieb

► jaarlijkse feesten en gedenkdagen

Een belangrijke aanleiding voor een thema kunnen feesten en gedenkdagen zijn. Kinderen genieten van het gezamenlijk vieren van een steeds terugkerend feest. De vragen en ideeën van de kinderen zorgen voor een gevarieerde inhoud. Door deze samen met de kinderen te verkennen en concreet voor te bereiden wordt de kennis over feesten uit verschillende culturen verder vergroot en verdiept.

>>

7. Janssen-Vos, F. & Pompert, B. (2003). Startblokken van Basisontwikkeling. Assen: Van Gorkum.

A - Voorbereiden**B - Uitvoeren****C - Evalueren**

<<

► verhalen in (prenten)boeken

Het gebruik van een verhaal of prentenboek is heel geschikt als uitgangspunt voor een thema. In een verhaal wordt de werkelijkheid begrensd en daarmee hanteerbaar. Verhalen kunnen worden gebruikt om dingen aan de orde te stellen die van belang zijn om aan kinderen te leren. Door bij een verhaal of prentenboek verhalend ontwerpen in te zetten, zorg je ervoor dat het leren betekenisvol wordt bij kinderen. Ze gaan actief leren. Verhalend ontwerpen wordt gekarakteriseerd met sleutelbegrippen als: verbeelding, verwondering, betekenisvol, samenhang, context en een motiverende inspiratiebron. Deze bron biedt een grote hoeveelheid en variatie aan onderwerpen die goed kunnen uitgroeien tot een relevant en waardevol thema. Zie ook de pagina [Over verhalend ontwerpen](#).

► methodes en methodieken

Je kunt een thema ook min of meer kant en klaar uit een methodiek of (les)methode halen. Wees wel kritisch met deze bron, omdat deze voor een gemiddelde groep is gemaakt en meestal is uitgewerkt vanuit het oogpunt van de volwassene. Het accent ligt dan op thematisch werken en niet op het thematiseren waarbij de inbreng van kinderen van groot belang is. Benut de activiteiten uit de bron die aansluiten en kijk waar aanpassingen nodig zijn voor een betere afstemming op jouw groep. Wees je er ook van bewust dat je in bestaande methodieken en programma's soms te grote, niet speelbare thema's tegenkomt, zoals seizoenen en feesten. Vaak is de uitwerking ervan stereotiep en het onderwijsaanbod jaarlijks hetzelfde.

Ook ontbreken soms rollen om te kunnen spelen. Je kunt een dergelijk thema speelbaar maken door een aanvullende themahoek in te richten waar echte activiteiten uit de leefwereld kunnen worden gespeeld zoals een bloemenwinkel of tuincentrum bij het thema Lente en een kampeerhoek bij Zomer.

A - Voorbereiden

B - Uitvoeren

C - Evalueren

A2 - Een beredeneerd aanbod bij het thema

Door te thematiseren leren kinderen de wereld (ver-)kennen door middel van activiteiten als spel, gesprek, onderzoek, taal, motorische handelingen en rekenen. Dit geheel noemen we een beredeneerd aanbod.

Een beredeneerd aanbod is doelgericht (1), samenhangend (2), gedifferentieerd en sluit aan bij de belangstelling van de kinderen (3).

1 - Beredeneerd werken met doelen

Het doel van het onderwijs is dat kinderen zich ontwikkelen in een doorgaande lijn. Daarvoor maak je gebruik van leerlijnen en (tussen-)doelen. Op de themasite van SLO over het jonge kind (<http://jongekind.slo.nl>) vind je doelen bij het aanbod voor groep 1, 2 en 3 (fase 1), maar ook voor peuters (pré-fase). Bij elk domein zijn deze *aanbodsdelen* weergegeven op een inhoudskaart.

Ook observatie-registratiesystemen en (les-)methodes bieden leerlijnoverzichten met een opbouw in tussendoelen. In andere methodieken zijn doelen veelal per thema geordend.

Je kunt helemaal zelf doelen bepalen voor een thema, maar ook gebruik maken van een uitgewerkt thema en dit zelf aanpassen en aanvullen met doelen. Het is belangrijk altijd een beredeneerde keuze te maken, afgestemd op de specifieke behoeften van de leerlingen in jouw groep.

Aandachtspunten en tips bij een beredeneerd aanbod

- Wees je bewust van een onderscheid in de functie van doelen. Zie ook de pagina [Over focusdoelen](#).
- Vul in een themaperiode de doelen voor wereldoriëntatie (OJW) ook aan met doelen uit de lijnen van mondelinge taal en beginnende geletterdheid, spel, rekenen en wiskunde, onderzoek en motoriek. Elke leerlijn bevat verschillende domeinen. Maak een bewuste keuze voor de doelen uit de verschillende domeinen binnen een leerlijn.
- Breng focus aan door binnen deze domeinen bewust enkele focusdoelen te kiezen. Focusdoelen zijn doelen waaraan je gedurende de themaperiode gericht werkt. Je biedt deze bewust aan in verschillende activiteiten. De activiteiten maken het mogelijk dat kinderen in aanraking komen met de inhoud bij deze doelen. Je onderwijsaanbod bevat gevarieerde activiteiten waarmee herhaaldelijk gewerkt wordt aan deze doelen, ook in het spel van kinderen.
- Herhaal desgewenst doelen uit een vorig thema als veel kinderen een bepaalde vaardigheid lastig vinden, onvoldoende beheersen of omdat je deze vaardigheden, gekoppeld aan andere doelen wilt onderhouden.
- Overweeg in deze voorbereidingsfase, bij het uitwerken van een beredeneerd aanbod, welke kinderen ondersteuning nodig hebben voor het bereiken van bepaalde doelen. Tevens stel je vast op welke wijze je die ondersteuning gaat vormgeven, welke kinderen verdieping nodig hebben en hoe je dat gaat concretiseren.

>>

A - Voorbereiden**B - Uitvoeren****C - Evalueren****2 - Samenhangende activiteiten vanuit een beredeneerd aanbod**

Om de focusdoelen te bereiken is het nodig dat je activiteiten bedenkt waarin kinderen aan deze doelen kunnen werken door oefenen, herhalen en toepassen. Dit betekent dat de activiteiten zorgvuldig moeten worden gekozen en bepaald. De activiteiten hebben een relatie met de inhoud van het thema en de vooraf vastgestelde focusdoelen.

Er zijn allerlei typen activiteiten mogelijk:

- manipulerend spel
- rollenspel in hoeken
- onderzoeken
- gesprekken voeren
- beeldende activiteiten
- bouw- en constructieactiviteiten
- een informatief boek bekijken
- een uitstapje maken
- reken-, lees- en schrijfactiviteiten

Door verschillende activiteiten met elkaar te verbinden, worden ze voor kinderen een betekenisvol geheel.

NB Wees kritisch met digitale activiteiten. Bedenk dat handelen met echte voorwerpen leidt tot fundamenteel leren. Dat is bij digitale activiteiten veel minder het geval.

Samenhang betekent ook dat er tijdens de uitvoering van het thema ruimte is voor aanpassingen omdat er afstemming nodig is met initiatieven van kinderen of omdat je merkt dat sommige kinderen een afgestemde ondersteuning van jou nodig hebben. Daarnaast wil je misschien andere kennis van het thema aanreiken, iets herhalen, iets verbreden of verdieping toepassen. Zie ook de pagina [Over formatief evalueren](#)).

Verder zijn er de routines. Routines zijn activiteiten die vrijwel dagelijks herhaaldelijk aan de orde komen, zoals de dagen van de week, de datum van de dag of de hoeveelheid aanwezige kinderen. Deze veelal korte activiteiten hoeven geen directe relatie te hebben met het thema.

A - Voorbereiden**B - Uitvoeren****C - Evalueren****3 - Differentiatie in het aanbod**

Kinderen hebben allemaal andere ontwikkelingsbehoeften, ook in jouw groep. Biedt daarom inhouden en activiteiten op meerdere niveaus aan. Zo zijn er kinderen die vooral door te manipuleren met de materialen de bedoeling van die materialen ontdekken. Ook kunnen er kinderen zijn die vanuit een rol, rolgebonden handelingen en taal gebruiken en samen met andere kinderen al spelend een spelverhaal maken. Weer andere kinderen ontdekken de functies van letters en cijfers en willen daar meer van leren.

De doelen die je per thema kiest zijn dan ook mede afhankelijk van de onderwijsbehoeften en de belangstelling voor inhouden van de kinderen in je groep. Wees je ervan bewust dat de evaluatie van het vorige thema en de planning daarbij van invloed is op de keuze van doelen voor het nieuwe thema.

Het beredeneerd aanbod bestaat uit basisactiviteiten voor alle kinderen en activiteiten voor kleine groepen waarin het onderwijsaanbod is afgestemd op basis van de onderwijsbehoeften.

Ook de belangstelling van een groepje kinderen voor een specifiek inhoudelijk aspect van het thema kan met een kleine groep worden verkend en uitgewerkt, waarna een presentatie plaatsvindt in de hele groep.

Verder is het nodig om voldoende af te wisselen tussen klassikale en groepsactiviteiten en deze elkaar aan te laten vullen. Kinderen vergroten hun kennis door informatieoverdracht van jou en doordat ze zelf actief zijn binnen activiteiten die dat mogelijk maken.

A - Voorbereiden

B - Uitvoeren

C - Evalueren

A3 - Uitwerking van het thema

Bij de verdere voorbereiding van het thema helpen de volgende vragen:

- Wat is de betekenis van dit thema voor de kinderen in mijn groep?
- Welke specifieke doelen wil ik aanbieden in dit thema?
- Welke activiteiten kies ik in het aanbod hierbij?
- Welke vorm en organisatie kies ik?

Jaarplan en themaplanning

Een jaarplan kan steun bieden bij het uitwerken van het thema. In de praktijk zie je vaak dat er vanuit een jaarplan teruggewerkt wordt naar een themaplanning met daarin de week- en dagplanning.

De doelen, de thema-inhouden en de activiteiten van het beredeneerd aanbod noteer je in een themaplanning. Zo werk je planmatig. Kies daarbij voor een format dat voor jou praktisch werkt en bij je opvatting past. Dat kan een zelfbedacht format zijn, maar ook een format uit een methodiek of observatiesysteem.

Lengte van een thema

In de meeste situaties zul je zo'n zes tot acht weken aan een thema werken. Deze tijd geeft je voldoende mogelijkheden om meerdere aspecten van het thema te verkennen en te verdiepen. Het thema zet de wereld van het kind open om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen. Als een thema te kort duurt krijgt het verdiepen geen kans; duurt een thema daarentegen te lang dan verliezen kinderen hun interesse en worden ze te weinig uitgedaagd. Overigens is de duur van thema's uit methodieken meestal maar zo'n drie weken. Als je hier gebruik van maakt, vraagt dat wel om uitbreiding en verlenging van het thema.

Week- en dagplanning

Een planning heeft een cyclisch en dynamisch karakter om ontwikkeling van kinderen tijd en ruimte te geven. Je kunt namelijk doelen opnieuw en in andere activiteiten aanbieden. Je kunt ook kennis van inhouden en vaardigheden door herhaald aanbieden uitbreiden en verdiepen. Voor veel kinderen geldt: een vaardigheid die een eerste keer niet lukt, kan later in het thema vaak moeiteloos door hen worden uitgevoerd. Daarom stel je een globale week- en/of dagplanning samen. Je maakt daarin een mogelijke verdeling van de doelen en bijbehorende activiteiten over de weken en dagen, zodat er naast het werken aan nieuwe doelen, ruimte is voor herhaling en verdieping.

Houd bij het plannen in de gaten dat er ruimte en tijd is om te verkennen, uit te breiden en te verdiepen. Het is van belang de weken dan ook niet vol te plannen, maar dagelijks ruimte over te houden voor observaties, gesprekken met groepjes kinderen en ondersteuning voor kinderen. Maak de planning niet te vast. Afhankelijk van de dan actuele praktijksituatie, kun je tijdens het uitvoeren flexibel zijn en waar nodig de planning eenvoudig aanpassen.

Als je het thema goed hebt voorbereid, kan de uitvoering in de praktijk beginnen.

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***B - Uitvoeren van het thema**

Bij de start van de uitvoering van het thema neem je alles uit de voorbereidingsfase mee. Je weet in grote lijnen met welke doelen je aan de slag gaat gedurende deze themaperiode en je hebt vooraf ook doordacht en bepaald aan welke thema-inhouden kinderen gaan werken. Het precieze verloop van de uitvoering staat vooraf alleen globaal vast. Vragen, gedachten en ideeën van kinderen zijn

medebepalend én misschien zelfs wel leidend in het verloop van het thema.

De startactiviteiten zijn essentieel voor de motivatie van de kinderen en het vervolgaanbod voor de rest van de themaperiode. Het markeert de gezamenlijke activiteiten van de kinderen en jezelf om actief lerend met het thema bezig te zijn.

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***B1 - Startweek**

Het thema begint met een startweek. In deze week oriënteren jij en de kinderen je op de inhoud van het thema door middel van verschillende activiteiten. De kinderen maken zo kennis met het thema en hun nieuwsgierigheid wordt gewekt. Hier vindt een gezamenlijke oriëntatie en verkenning van de inhoud van het thema plaats (= thematiseren van de inhoud van het thema).

Het thema wordt voor alle kinderen betekenisvol door met verschillende activiteiten aan de slag te gaan. Kinderen die vanuit nieuwsgierigheid betrokken zijn 'staan aan' en zijn vanuit hun tenen gemotiveerd. Leren gaat dan vrijwel vanzelf.

Belangrijk is dat de startactiviteiten gevarieerd zijn en verschillende inhoudelijke aspecten van het thema bevatten. Denk aan een foto, een uitstapje en voorwerpen, die klassikaal of in kleine groepen worden aangeboden. Bijvoorbeeld bij het thema: Ik ben jarig kunnen dat geboortekaartjes zijn, een verjaardagskalender, een taart van klei met een aantal kaarsjes of foto's van verjaardagsfeestjes. Kinderen stellen daarover vragen en hebben gedachten over de inrichting van de spelhoeken. Ze benoemen ook ideeën over wat ze graag willen doen, willen weten en willen onderzoeken in relatie tot het thema.

Tijdens deze week observeer je waar de belangstelling van de kinderen vooral ligt en over welke inhoudelijke kennis ze al beschikken. Op basis van een aantal uitnodigende, gezamenlijke activiteiten heb je na deze week de beginsituatie van de groep helder. In een korte evaluatie aan het einde van deze startweek stel je de themavoorbereiding op grond van de observaties bij door doelen en activiteiten aan te scherpen, te schrappen en/of toe te voegen.

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***B2 - Vervolgweken**

Na de startweek volgen de themaweken met gevarieerde activiteiten waarin je (focus)doelen expliciet en impliciet aanbiedt. In deze activiteiten oefenen kinderen vaardigheden of passen deze toe en breiden ze hun kennis over het thema uit.

Thematiseren vraagt in deze periode een grote mate van flexibiliteit van jou als professional. Hoewel je eerder hebt vastgesteld welke activiteiten nodig zijn om de geplande doelen te realiseren (doelgericht en planmatig handelen) bied je kinderen de ruimte om eigen initiatieven te honoreren. Vanuit het pedagogisch-didactisch handelen in deze weken kun je kinderen uitdagen, ondersteunen en begeleiden. Je stimuleert de dialoog en het onderzoek van kinderen en houdt rekening met hun individuele mogelijkheden. Je observeert en registreert op tijd en past het programma aan waar dat nodig is.

Aandachtspunten en tips bij de activiteiten

- Bied een grote variatie in activiteiten en bepaal op tijd wanneer welke activiteit het best past als je kijkt naar waar ze plaatsvinden (binnen of buiten) en hoe ze plaatsvinden ('in het echt' of digitaal).
- Zorg voor afwisseling in activiteiten die gericht zijn op spel, motorisch handelen, gesprek, construeren en onderzoeken in relatie tot geletterd en gecijferd worden.
- Initieer zelf activiteiten, maar laat kinderen ook activiteiten initiëren. Daarbij houd je steeds de focusdoelen in het oog. Daarom observeer je tijdens deze weken de acties van kinderen en bepaal je wat er nodig is, gericht op de vooraf bepaalde doelen. Ruimte geven aan initiatieven van kinderen betekent overigens ook dat er incidentele activiteiten plaats vinden die los kunnen staan van het thema.
- Richt de themahoek(-en) samen met de kinderen in. Gaandeweg breid je de inhoud ervan uit naar gelang de behoefte en inbreng van kinderen. Zij construeren, tekenen of schrijven (functionele geletterde en gecijferde) materialen om in de hoeken te gebruiken. De hoeken kunnen in elkaars verlengde liggen, elkaar aanvullen en versterken.

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***B3 - Afsluitende week**

Aan het eind van de themaperiode maak je met de kinderen de balans op en sluit je samen het thema af. In deze week ronden de kinderen hun eigen activiteiten af en kan er aan gezamenlijke afsluitende activiteiten worden gewerkt. Dit hoeft echter niet een vaste gewoonte te zijn. Een thema kan in de praktijk ook naadloos overgaan in een ander thema of andere activiteiten. Ook al omdat sommige thema's geen duidelijk eindpunt hebben en soms geen zichtbaar product opleveren.

Realiseer je dat het geen zin heeft om het thema geforceerd af te ronden, vooral niet wanneer de kinderen alweer met iets anders bezig zijn. Samen afsluiten is alleen zinvol als alle kinderen in meer of mindere mate betrokken zijn geweest bij het thema en als er een duidelijk en gemeenschappelijk eindpunt is. Zie ook de pagina [Een tastbare afsluiting](#).

Het is belangrijk in deze week ook tijd in te ruimen voor evaluatie van het thema met de kinderen. Je voert met hen het gesprek over het uitgevoerde thema. Door middel van vragen als: Wat vond je ervan? Wat heb je geleerd? Waar wil je nog wel meer mee doen?. Deze gesprekken leveren relevante informatie op die input kan zijn voor het volgende thema, maar ook ter verbetering van hetzelfde thema in een volgend jaar. Zie ook [fase C: Evalueren van een thema](#).

Globaal neemt de afsluiting van het thema een week in beslag. Dit wordt ook wel een overgangswEEK of parkeerweek genoemd. In deze week ruim je alles rond het thema geleidelijk op en daarmee sluit je het thema voor de kinderen ook geleidelijk af. Je kunt daarbij in een hoek enkele materialen laten liggen en al een voorwerp neerleggen als voorbereiding op het volgende thema. Daarmee prikkel je de nieuwsgierigheid en komen vragen op gang waarmee je het nieuwe thema kunt gaan starten.

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren*

Pedagogisch didactisch handelen van de professional

Tijdens het uitvoeren van het thema is het belangrijk om ook na te denken over jouw pedagogisch en didactisch handelen in de groep. We bespreken hier aan de hand van vragen een aantal pedagogisch-didactische principes:

- nieuwsgierigheid wekken
- uitdagen, ondersteunen en begeleiden
- stimuleren van dialoog en onderzoek
- feedback organiseren
- rekening houden met individuele mogelijkheden van elk kind
- expliciet en impliciet aanbieden van doelen
- observeren en registreren

Nieuwsgierigheid wekken

Hoe maak je de kinderen zo nieuwsgierig dat je meteen hun aandacht vangt? Dat je zicht krijgt op hun vragen? Hoe richt je de ruimte in? Doe je iets met een sfeervolle belichting? Zet je bepaalde voorwerpen neer? Speel je een poppenspel? Leg je een plaat neer, lees je een boek voor, kies je voor een kort filmpje over het thema?

Uitdagen, ondersteunen en begeleiden

Het rollenspel is essentieel in een thema. Kinderen zullen eerst de nieuwe materialen binnen het spel verkennen en daarmee manipuleren. Later gaan ze een rol spelen. Jij observeert of kinderen voldoende taal tot hun beschikking hebben om die rol te kunnen spelen en of ze de handelingen die bij een bepaalde rol horen kennen. Je kunt taal toevoegen door zelf mee te spelen, een suggestie te doen, of samen met een groepje kinderen een spelverhaal te ontwikkelen. Ook het spel nabespreken is een efficiënte manier van begeleiden.

- Speel je vanuit een rol mee?, Je kunt rollen voordoen en rollentaal binnen het spelverhaal gebruiken. Weet dat hele jonge kinderen in hun spel en activiteiten vooral experimenterend met losse materialen actief kunnen zijn.
- Ondersteun je kinderen bij het doen van onderzoek en help je hen hun plannen te realiseren? Kinderen stellen vragen om meer te weten te komen. Je helpt hen daarbij door enkele vragen centraal te zetten, de gesprekken te begeleiden en materialen beschikbaar te stellen, waarmee ze de antwoorden op hun kunnen uitzoeken.
- Daag je kinderen uit om (nieuwe) motorische en constructieve technieken te leren en laat je ze hierin oefenen? Denk hierbij aan: vouwen, boetsen, knippen en bouwen in verband. Probeer zoveel mogelijk die technieken te gebruiken die ten dienste staan van het spel, zoals een mandje vouwen om te kunnen sorteren.

Stimuleren van dialoog en onderzoek

Hoe stel je je vragen zo, dat je kinderen steeds uitdaagt tot denken, fantaseren en onderzoeken? Realiseer je dat het bij vragen nooit gaat om goede of foute antwoorden, maar om antwoorden die zicht geven op hoe het kind denkt, wat hij al weet en wat hij nog niet weet. Als het kind eraan toe is, ziet het mogelijk een uitdaging voor verder ontdekkend onderzoek. Door reacties van kinderen te ontlokken en te verzamelen bij interacties tussen kinderen onderling, tussen kind en professional, kun je zien in hoeverre de kinderen doelen bereikt hebben. Hiervoor creëer je bewust veel verschillende activiteiten. Zie ook [Over formatief evalueren](#).

>>

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***Feedback organiseren**

Terwijl de kinderen met de activiteiten bezig zijn, heb je alle mogelijkheid om feedback te geven of kinderen zelf te laten reageren op wat ze zien gebeuren bij zichzelf of bij andere kinderen. Je kunt ook met de kinderen het gemaakte werk of de uitgevoerde opdracht bespreken of je laat ze dit onderling met elkaar bespreken of vergelijken. Vanuit het bespreken van het gemaakte werk of de gedane activiteit kun je dan effectieve feedback geven waarbij je gebruik maakt van doelen en succescriteria. Zie ook [Over formatief evalueren](#).

Rekening houden met individuele mogelijkheden van elk kind

Bij handelingsgericht werken is het belangrijk om rekening te houden met de individuele mogelijkheden van elk kind. Daar begin je al mee in de voorbereiding. Zie ook Differentiatie in het aanbod. Stel jezelf de vraag hoe je ervoor zorgt dat je elk kind zoveel mogelijk aanspreekt op zijn eigen mogelijkheden! Probeer je activiteiten zo aan te bieden dat elk kind er op zijn eigen niveau mee aan de slag kan. Ook bij je begeleiding speel je in op de mogelijkheden van elk kind. Je denkt na over vervolgacties voor individuele kinderen, groepjes kinderen of de hele klas, wanneer de kinderen de doelen nog niet, of juist al wel behaald hebben. Je stemt op basis van wat de kinderen laten zien, je vervolgaanbod en -activiteiten af. Dat kan betekenen dat je kiest voor andere manieren van uitleggen, andere werkvormen of andere groepssamenstellingen. Of dat je met kinderen in gesprek gaat over andere manieren van leren. Zie ook [Over formatief evalueren](#).

Expliciet en impliciet aanbieden van doelen

Bij de activiteiten laat je doelen zowel impliciet als expliciet aan bod komen. Zo sluit je aan bij de wijze waarop jonge kinderen leren. Impliciet laat je doelen aan bod komen door ze in de leeromgeving te 'verbergen'. Dit doe je door aan het rollenspel, de hoeken en overige activiteiten themaspecifieke materialen toe te voegen. Bij bijvoorbeeld het thema We maken een nieuw bed voor kleine beer kun je denken aan een meetlat met maataanduiding, een klok met openingstijden van de bouwmarkt, een folder van de bouwmarkt.

Expliciet kun je in de spelbegeleiding een impuls geven aan de rollentaal of het spelverloop om deze op een hoger plan te brengen. Laat doelen ook expliciet aan bod komen als uit je observaties blijkt dat kinderen ondersteuning van jou nodig hebben om nieuwe vaardigheden te leren en te oefenen. Je geeft dan bewust instructie en laat kinderen oefenen onder jouw begeleiding. Deze instructie bestaat onder andere uit:

- aanreiken van kennis (woorden en begrippen) over een bepaald onderwerp;
- aanleren van vaardigheden die complex zijn of die via een vaste route moeten worden aangeleerd, door instructie in een kleine en grote kring.

De nadruk ligt hierbij op de geleidelijke overgang van kennis en vaardigheden van de volwassen expert naar de kinderen. Bij peuters en jonge kleuters speel je mee en reik je aan. Kleuters en leerlingen in groep 3 leren ook vaardigheden door instructie. Zie ook [Voorbeeld van spelbegeleiding](#).

*A - Voorbereiden***B - Uitvoeren***C - Evalueren***Observeren en registreren**

Tijdens het thematiseren observeer je regelmatig om te bepalen in welke ontwikkelingsfase het kind zich bevindt. Je ziet wat kinderen al kunnen en waar ze jouw begeleiding en ondersteuning nog nodig hebben.

Aan het eind van de themaperiode gebruik je de observaties als basis van een gerichte analyse en interpretatie van de bereikte doelen. Je beslist welke doelen in het vervolgaanbod aan de orde moeten komen en op welke manier je dat het best kunt doen. Zie ook [Over formatief evalueren](#).

Het is onmogelijk om alles in je observatie en registratiesysteem vast te leggen en daarom kies je enkele focusdoelen uit die voor het volgen van de ontwikkeling van kinderen cruciaal zijn. Zie ook bij Voorbereiden van het thema [Differentiatie in het aanbod](#).

Er staan meer doelen in je observatie- en registratiesysteem dan de focusdoelen die in de themaplanningen staan genoteerd. Je observeert breed en ziet veel meer dan alleen maar een specifiek doel. Vertrouw bij het registreren op je observaties, je professionaliteit, de ontwikkelkracht van kinderen en een evenwichtig samengesteld beredeneerd aanbod. Plan tijdens de uitvoering van je thema twee keer een moment waarin je een tussenevaluatie doet op basis van de focusdoelen, bijvoorbeeld halverwege de themaperiode en een week voorafgaand aan je afrondingsweek. Dit is een beknopte evaluatie op je oorspronkelijke (voorbereide) themaplanning. Dat is dan je eindevaluatie. Zie ook [Evalueren van een thema](#).

Wat de focusdoelen betreft, registreer je halverwege het thema de nieuwe doelen als 'is aangeboden'. Registreer alleen bij kinderen die het doel al beheersen en in diverse situaties kunnen toepassen, een doel als 'wordt beheerst'. Vul in de tweede ronde aan en laat bij twijfel het doel bij enkele kinderen gerust open staan. Besluit vervolgens of je een doel laat terugkomen in je nieuwe planning in andere activiteiten. Je mag erop vertrouwen dat de kinderen de meeste doelen leren beheersen door ze regelmatig te herhalen en te onderhouden. Gun ze de tijd: het is niet nodig om direct al met kinderen in een kleine kring te oefenen als een doel na een of twee keer aanbieden nog niet wordt beheerst.

Registreer ook voor alle kinderen de vorderingen met betrekking tot de andere doelen. Het valt op als kinderen na regelmatig herhalen in diverse situaties moeite hebben om kennis te onthouden en vaardigheden te ontwikkelen. Besluit wanneer, hoe en wat je deze kinderen aan extra activiteiten en ondersteuning wilt aanbieden. Vul in de tweede ronde aan. Observeer een kind dat moeite heeft om de doelen te leren beheersen of mogelijk een risico laat zien, wat vaker.. Veelal zijn deze kinderen volop in ontwikkeling en hebben ze meer tijd en ook begeleiding in het spel nodig.

En dan is de cyclus rond!

*A - Voorbereiden**B - Uitvoeren***C - Evalueren**

C - Evalueren van het thema

Na afloop van het thema is het tijd om te evalueren en te reflecteren. bewust tijd om gericht terug te kijken op het verloop

van het thema. Ervaringen en leerpunten neem je mee naar de voorbereiding van het volgende thema.

C1 - Terugblik op het thema en de themaperiode

Bij de evaluatie reflecteer je vooral op de voorbereiding want daarin heb jij de plannen gemaakt. Die plannen kun je dan vergelijken met de uitvoering en de opbrengsten. In de voorbereiding heb je zo goed mogelijk geprobeerd vooruit te kijken. In deze fase kijk je terug op het thema, de observaties en de reacties van de kinderen. Je bespreekt je ervaringen met collega's en noteert zaken die goed gingen maar ook de verbeterpunten. Denk daarbij aan de verschillende activiteiten, de uitleg die je daarbij hebt gegeven, hoe de activiteiten zijn verlopen en in hoeverre de activiteiten pasten bij de gestelde doelen. Het thema evalueer je als geheel en daarnaast evalueer je ook het onderwijsaanbod daarbinnen omdat kinderen daarin kennis en leren vaardigheden verwerven. Je stelt jezelf vragen op het gebied van doelen, kennis en vaardigheden. Zie ook de pagina [Reflectievragen bij de evaluatie](#).

Uit de reflectie op het thema komen zeer waarschijnlijk leerpunten. Deze kunnen liggen op het gebied van de opbouw en het verloop van het thema, de gekozen doelen en activiteiten daarbij en je eigen didactisch handelen. Neem je ervaringen en de leerpunten mee bij de voorbereiding van een volgende themaperiode.

Een rijk thema maakt het mogelijk om betekenisvolle activiteiten te ontwikkelen en zorgt voor betrokkenheid en nieuwsgierigheid oftewel optimaal speel-/leerplezier en winst voor kinderen en leerkracht!

Ten slotte

In deze handreiking heb je kunnen lezen hoe je een thema klein en betekenisvol kunt maken om zo aan te sluiten bij de leefwereld van jonge kinderen.

De handreiking Thematiseren met jonge kinderen maakt deel uit van een serie handreikingen voor het Jonge Kind (2-7 jaar). Naast deze handreiking zijn komen nog handreikingen beschikbaar met de onderwerpen:

- spel en spelbegeleiding
- formatief evalueren en monitoring
- vroegsignalering en jonge risicokinderen

Zie hiervoor de themawebsite: jongekind.slo.nl

Voor meer informatie of vragen:

Gäby van der Linde g.vanderlinde@slo.nl

Martin Klein Tank m.kleintank@slo.nl

Bronnen

Boland, A. (2015). [Lectorale rede Het jonge kind](#) . Amsterdam: IPabo.

Bouwman, A & Mulder, M. (2016). We gaan op reis. Volgens Bartjens, 35-5. Assen: Van Gorcum.

Bouwman, A & Mulder, M. (2020). De Leerkracht als model. Volgens Bartjens, 39-4. Assen: Van Gorcum.

El'Konin, D.B. (1972). Toward the Problem of Stages in the Mental Development of the Child. Soviet psychology 4, 225-251.

Janssen-Vos, F. & Pompert, B. (2003). Startblokken van Basisontwikkeling. Assen: Van Gorcum.

Jansen-Vos, F. (2010). Baanbrekers en boekhouders. Assen: Van Gorcum.

Pompert, B. (2003). Thematiseren: samen zinvol onderwijs maken. De wereld van het jonge kind, 30(7), 198.

Rietveld-van Wingerden, M. (2019). Op de schouders van Ovide Decroly. De Wereld van het Jonge Kind, 46(5), 28-31.

Singer, E. & de Haan, D. (2014). Speels, liefdevol en vakkundig. Amsterdam: SWP.

Over verhalend ontwerpen

Een vorm van thematisch werken

Verhalend ontwerpen is een specifieke vorm van thematisch werken, waarbij verhalen centraal staan. Het doet een groot beroep op de betrokkenheid van kinderen. Als leerkracht benut je de natuurlijke nieuwsgierigheid van ieder kind om samen met hen een verhaal te vertellen. Jij maakt het begin en de rode draad en nodigt de kinderen uit om daar hun eigen ideeën aan toe te voegen om het verhaal af te maken.

Door verhalend ontwerpen in te zetten, zorg je ervoor dat het leren betekenisvol wordt bij kinderen en dat ze actief gaan leren. Zo stimuleer je eigenaarschap bij kinderen over hun eigen leer- en ontwikkelproces.

Verhalend ontwerpen wordt gekarakteriseerd met sleutelbegrippen als: verbeelding, verwondering, betekenisvol, samenhang, context en een motiverende inspiratiebron. Deze bron biedt een grote hoeveelheid en variatie aan onderwerpen die goed kunnen uitgroeien tot een relevant en waardevol thema.

Aan de slag met Woeste Willem

Verhalend ontwerpen én formatief evalueren met kleuters

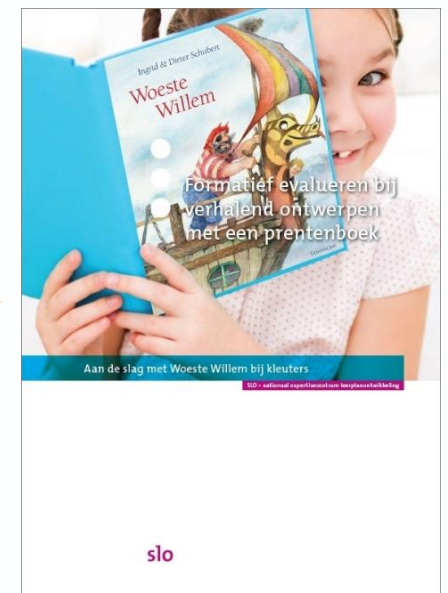
Aan de hand van het prentenboek *Woeste Willem* van Ingrid en Dieter Schubert (Lemniscaat, 2017) is een thema uitgewerkt volgens het verhalend ontwerpen. Dit uitgewerkte voorbeeld laat zien hoe de principes van formatief evalueren verweven kunnen worden in de onderbouw van het primair onderwijs. Na een korte toelichting op verhalend ontwerpen en formatief evalueren wordt een stappenplan gepresenteerd dat de onderwijshouden en de pedagogische en onderwijskundige ideeën over goed onderwijs met een formatieve insteek bijeenbrengt.

Download de publicatie

[Aan de slag met Woeste Willem](#) ↗

vanaf de themawebsite
jonge.kind.slo.nl.

Meer lezen over formatief evalueren:
zie de pagina [Over formatief evalueren](#)

Over de titel van een thema

Verzin een pakkende titel!

Om zowel de aandacht te trekken van de kinderen als om het thema klein en speelbaar te maken, is het van belang om een aantrekkelijke en pakkende titel te bedenken bij het thema. Welke titel sluit het beste aan bij jouw groep? Zie de voorbeelden van actieve en betekenisvolle thematitels hiernaast. In de linker kolom staan thema-onderwerpen (te groot en niet speelbaar) en in de rechterkolom staan voorbeelden van titels die het thema inperken en speelbaar maken.

Thema	Voorbeelden van pakkende thematitel
Herfst	❖ Brrr, natte voeten
Ziek (zijn)/ beter worden/ ziekenhuis	❖ Op de kinderafdeling van het ziekenhuis ❖ We gaan naar de dokter ❖ Wij werken in het ziekenhuis
Lente	❖ De kippen leggen eieren ❖ We maken de tuin mooi!
Feest	❖ We vieren een verjaardag ❖ We versieren het huis voor Kerst
De baby	❖ De baby is geboren ❖ We gaan op kraambezoek ❖ We gaan naar het consultatiebureau
Tijd	❖ De klok staat stil ❖ Op het nippertje
Restaurant	❖ Eet smakelijk!

Over focusdoelen

Wat zijn focusdoelen?

Focusdoelen zijn doelen waaraan je gedurende de themaperiode gericht werkt. Focusdoelen zijn dan ook veelal nieuwe doelen waarmee je in een activiteit voor de eerste keer met de hele groep of deelgroep aan de slag gaat. Er zijn kinderen die deze doelen na één keer aanbieden al in voldoende mate bereiken, andere kinderen hebben meer tijd nodig of een aangepaste wijze van aanbieden en oefenen.

Focusdoelen bij een thema

In principe geldt dat de leerkracht per thema een beperkt aantal doelen kiest die aansluiten bij het ontwikkelingsniveau van de groep. Om diepgang aan te brengen, focus je in een periode op deze doelen. Deze focusdoelen komen ook in de themaplanning te staan en hieraan worden activiteiten gekoppeld. Vervolgens wordt de differentiatie uitgewerkt met doelen en activiteiten voor bepaalde groepjes.

Focusdoelen komen herhaaldelijk aan bod in meerdere gevarieerde activiteiten zodat kinderen ze zich eigen kunnen maken. Dit kunnen kleine kring-activiteiten zijn, spelbegeleiding en/of de inzet van ontwikkelingsmateriaal. Maar ook rollenspel of een gezamenlijk spelletje. Kinderen laten zien dat ze bepaalde kennis of een vaardigheid kunnen toepassen in een andere context. Bekende voorbeelden zijn de doelwoorden die kinderen aanleren binnen de context van het thema (woordenschat) of het handelend omgaan met hoeveelheden (voorbereidend rekenen)⁸.

Aan het eind van de themaperiode evalueer je ook op basis van de focusdoelen en kun je waar nodig in een volgende periode interventies inzetten.

Oorsprong van de term focusdoelen

De Amerikaanse onderwijskundige Thalheimer⁹ hanteert in plaats van 'leerdoelen' (learning objectives) het begrip 'focusdoelen' (focusing objectives). Hij gebruikt focusdoelen als uitspraken om het gedrag te sturen. Focusdoelen deel je met de kinderen en bevatten woorden die de kinderen triggeren waardoor een leerproces op gang wordt gebracht. Deze woorden sluiten aan op het leermateriaal en de leeromgeving. Zodra kinderen deze woorden tegengekomen bij het spelen en leren in verschillende activiteiten, zullen ze er bijzondere betekenis aan geven. Door aandacht te schenken aan deze doelen heb je een focus gelegd.

8. Bouwman, A & Mulder, M. (2016). We gaan op reis. Volgens Bartjens, 35-5. Assen: Van Gorcum.

9. Thalmeier, W. (2015). Learning Objectives -- A Research-Inspired Odyssey.

<https://www.youtube.com/watch?v=PRX1RwxybCs>

Over een tastbare afsluiting van het thema

Gezamenlijke afsluiting

Bij een gezamenlijke afsluiting van het thema kun je in overleg met de kinderen kiezen voor een bepaalde vorm. Denk aan een presentatie of tentoonstelling, een film, een uitstapje of een viering, een markt of inloopmiddag. De mogelijkheden zijn legio. Zorg er altijd voor dat alle kinderen een rol hebben. Daarnaast kan een stukje in de nieuwsbrief van de groep of school worden geplaatst.

Een thematisch groepsboek is voor de kinderen een blijvende herinnering aan de themaperiode. Dit boek bevat een verzameling producten zoals tekeningen, foto's en schrijfsels waarmee kinderen de kennis en ervaringen die ze in de themaperiode hebben opgedaan laten zien. Het boek krijgt een vaste plek in de klas zodat kinderen steeds terug kunnen kijken en het thema opnieuw 'beleven'. Ook de aangeboden doelwoorden komen in dit boek zodat er altijd kan worden teruggekeken naar deze geleerde woorden.

Voorbeeld van spelbegeleiding

Ordenen van groot naar klein

In de klas is een hoek ingericht als dierenwinkel. Meneer Hans ziet dat de kinderen in de dierenwinkel de bakjes met grote en kleine brokken vullen. Hij besluit te verwoorden hoe je voer van verschillende groottes in bakjes kunt ordenen. Dat is handig als er voer verkocht gaat worden. Er ontstaat een begeleide situatie. De ordening van groot en klein hebben kinderen nodig om hun ervaringen te verdiepen en verder te kunnen in hun spel. In deze situatie sluit Hans aan en benoemt wat hij doet. Vervolgens doen de kinderen dat zelf ook. Aan het einde van de speel- werkperiode blikt Hans terug. De kinderen vertellen in hun eigen woorden aan de anderen, wat ze geleerd en geoefend hebben, wat daarin lastig is en hoe ze dat hebben opgelost¹⁰.

Wil je meer weten? Zie dan de handreiking over spel en spelbegeleiding (<https://jongekind.slo.nl/handreikingen> .

10.Bouwman, A & Mulder, M. (2020). De Leerkracht als model. *Volgens Bartjens*, 39-4.

Over reflectievragen bij de evaluatie van een thema

Mogelijke reflectievragen zijn:

Op het gebied van themakeuze

- Was het thema voor de kinderen betekenisvol?
- Heb ik het thema goed gekozen?
- Paste de inhoud van dit thema bij deze kinderen?
- Heb ik een goede en echt specifieke vorm gekozen, ook wat de organisatie en de startsituatie betreft?

Op het gebied van doelen

- Zijn de beoogde doelen behaald?
- Welke doelen waren moeilijk voor de kinderen?
- Welke vaardigheden zijn geoefend en is de door mij geboden ondersteuning voldoende geweest?
- Heb ik vooral op de focusdoelen gelet bij het begeleiden van kinderen?

Op het gebied van activiteiten

- Heb ik de goede activiteiten gekozen?
- Gaven de activiteiten voldoende mogelijkheden om de doelen te bereiken. Welke wel en welke niet en is daar een aanwijsbare oorzaak voor?
- Heb ik voldoende of te veel activiteiten gekozen?
- Heb ik de tijdsduur goed ingeschat?
- Welk spel vond zoal plaats in de themahoeken?

Op het gebied van leerervaringen van de kinderen

- Wat hebben de kinderen geleerd van dit thema: wat weten ze nu, dat vooraf nog onbekend was?
- In hoeverre is de wereld voor kinderen verder geopend?
- Was er voldoende verrijking voor de kinderen die dat nodig hadden?
- Was er voldoende ruimte voor kinderen met een behoefte aan herhaling?
- Welke hoeken waren favoriet?

Op het gebied van observatie en registratie

- Welke korte registraties zijn er gemaakt? Welke inzichten krijg je op basis van deze reflectie voor het vervolg?
- Heb ik op de beoogde aspecten van zowel de brede als de specifieke ontwikkeling gelet?

Op het gebied van pedagogisch-didactisch handelen

- Heb ik leiding en begeleiding gegeven zoals ik van plan was?
- Was dat overeenkomstig de bedoelingen bij dit thema?
- Heb ik de betekenis van het thema goed ingeschat voor deze kinderen?

Over formatief evalueren

Ondersteuning van het leerproces en de ontwikkeling van kinderen

Formatief evalueren (FE) ondersteunt het leerproces en de ontwikkeling van kinderen, maar staat niet los van de lesvoorbereiding. FE betreft alle activiteiten die kinderen en leerkracht uitvoeren om de leeractiviteiten van kinderen in kaart te brengen, te interpreteren en te gebruiken om betere beslissingen te maken over vervolgstappen. FE heeft dus als primair doel kinderen inzicht geven in hun eigen leerproces en onderwijs op maat geven.

Goed inzicht hebben in het leerproces van kinderen betekent dat je als leerkracht:

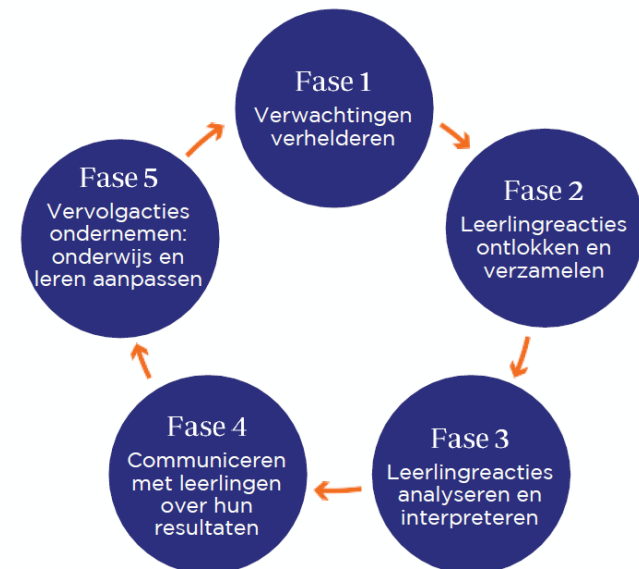
- helder hebt waar de leerling naartoe werkt;
- een goed beeld hebt waar de leerling staat;
- de leerling gerichte instructie en feedback kan geven om (nog) niet behaalde doelstellingen te bereiken.

Als leerkracht begeleid je dus het leerproces van kinderen en integreer je feedback in iedere fase van het doceer-leerproces, waarbij kinderen de kans krijgen om te laten zien waar ze staan, ze fouten mogen maken én ze kunnen laten zien hoe zij zich hebben ontwikkeld. Met name kinderen zijn vaak niet gewend om eigenaar te zijn van hun eigen leerproces.

In goed onderwijs zitten de elementen van formatief evalueren als vanzelf opgenomen!

uit: [Werken aan groei](#)

Formatief evalueren is een cyclisch proces met vijf fasen die steeds terugkeren.

Cyclus van formatief evalueren

Meer informatie

Wil je meer weten over formatief evalueren? Ga naar de website formatiefevalueren.slo.nl Hier vind je onder andere de publicatie [Werken aan groei](#) En voor als je zelf aan de slag gaat met de voorbereiding van een thema en leeractiviteiten is er de naastlegger [Formatief evalueren integreren in je onderwijs](#)

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)

